

NAZIM HİKMET'E İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Gündelik hayatın hay huyları içinde boğuşup dururken, bakıyruz ki, Nâzım Hikmet'in yaşamını yitirmesinin üzerinden kırk üç yıl geçmiş. Nâzım Hikmet'in hem sanatı, hem de kişiliği zamanla tartılamaz elbette. Bunu söylemiş olmam, baştanbaşa insancıl olan ustalığını, kişiliğinin bütünlüğünde bir kez daha anımsamaktan başka bir amaç taşımaz. Ama önemli olan, Nâzım Hikmet'in karşısında bizim nerede olduğumuzdur.

Soyadı olan “**Ran**”, eğer inceltme işareti konularak “**Rân**” diye yazılıyorsa, (süren, sürücü) anlamına geliyor, değilse Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde karşılığı yok. Ama adının anlamı şair; ortanca adının, yani Hikmet'in anlamı ise bilge olan, bu bilge şair karşısında sanatçı, okur, yazar ve yayıncı olarak neredeyiz? İlerici bir dünya görüşlü insan olarak neredeyiz?

Sürükleyici Bir Ad

Eserleri hemen hemen dünyanın bütün dillerine çevrilen Nâzım Hikmet ve eserlerinin bugün ülkemizdeki konumu nedir?

Nüfusu yetmiş milyon dolayında olan ya da bunu biraz da aşan ülkemizde gençliğin, sanatseverin, okuyucunun ve sanatçının büyük bir çoğunluğu, Nâzım Hikmet'i tanıyor, şiirlerini okuyor. Bu oluşum içinde “nasıl” sorusunu sorduğumuz zaman, işler sarpa sarıyor. Çünkü toplumun değişik sınıf ve katmanlarından çoğu kimse Nâzım Hikmet'in ad taşımacılığını yapıyor.

Söylediklerimi genellemeden ve mutlaklaştırmadan biraz daha açayım:

Nâzım Hikmet adını, söyleyen ya da yazan kişi, kendi adını öne çıkarmak için kullanıyor. Yani, Nâzım Hikmet'in adını kullanarak, gerçekte kendi adını daha ileri bir noktaya taşımak istiyor. Bu olgu çok değişik hesapları içeriyor kuşkusuz. Örneğin; tutuculuğu ya da liberallliği herkesçe bilinen parti lider ve üyeleri bir süredir Nâzım Hikmet'in şiirlerinden amaçlarına uygun olan dizeleri cımbızlayarak, bunları topluluklara okuyorlar. Bu Nâzım severlik görüntüsü, o kişilere bir değer katmıyor ama bir takım avantajlar sağlıyor. Sonuçta, dünyaya kimliğini “**ben komünist bir şairim**” diyerek açıklayan, ellerinden gelse bir kaşık suda boğacakları Nâzım Hikmet'in sırtından zembillerine biraz daha oy girmesinin yolları açılıyor.

İlk kez dergi çıkarmaya soyunanların bir bölümünde de aynı aksaklık görülüyor. Henüz edebiyata ya da şiire emek vermemiş hevesli genç arkadaşlar, hemen bir Nâzım şiiri koyarak dergiye zenginlik katmak istiyorlar. Bu durum, gerçekte öyle olmasa bile, kendi adlarını öne çıkarmak için, Nâzım adını kullandıkları izlenimi veriyor. Elbette Nâzım hiç kimsenin tekelinde değildir ya da öyle olmalıdır ama, donanımlı olmadan, gerçek bir ihtiyaç duyulmadan bu yolun yeğlenmesi, öncelikle yeğleneni rahatsız etmesi gerekir.

Ne ki, Nâzım Hikmet şiirinin etkisi altında kalmak, usta belleye-

rek onun şiirini taklit etmek değil anlatmak istediğim. Şiire yeni başlayan hemen herkes, usta bellediği bir şair gibi yazmaya özen göstermiş ve onu taklit etmiştir. Zaman içinde de kendi şiirini oturtmuştur. Bu bağlamda, başlangıçta gerici, karanlık bir şairin taklitçisi olmaksansa, Nâzım Hikmet gibi ilerici bir şairi usta belleyip, onun taklitçisi olmak elbette olulacaktır. Ancak amacı için onun adını araç olarak kullanmak başka bir şeydir. Böyle bir ayıp, Nâzım Hikmet'le de sınırlanamaz zaten.

1940-1950'li Yılları Adımlayanlar

2.Dünya Savaşı ve sonrasında yakın yıllarda yaşayanlar, Nâzım Hikmet şiirinin, kitaplarının ne anlama geldiğini çok iyi bilirler.

Elden ele geçen şiirler, suç sayılmasına karşın, özenle saklanırdı. Yatılı okullarda, dolaplarında Nâzım Hikmet şiirleri ya da kitapları yakalanan öğrencilere ceza verilir, okuldan uzaklaştırılırdı. Şiir kitaplarını bulmak ve almak öyle kolay olmazdı. Ya kitapçının güvenini kazanarak ya da tanış bir aracının devreye girmesiyle elde edilebilirdi.

Uzun yıllarını cezaevinde geçiren ve “**Moskof, kızıl**” ve benzeri sıfatlarla küçümsenmek, aşağılanmak istenen Nâzım Hikmet, gerçekte ilerici gençlerin yol göstericisiydi. Çünkü, el yordamıyla sosyalizmi bulmaya çalışanların yolunu aydınlatıyordu. O zamanın gençliği Pierre Loti'nin, Berkley'in gerçek yüzünü onun şi-

irlerinden tanıdı.

Yaşamı boyunca asalakları, kemirgenleri oldu Nâzım Hikmet'in. Gün geldi, ülkemizde de kitapları serbestçe dolaşıma girdi. Ama Sovyetler çökünce, Nâzım diye diye Nazım'ı bitirmeye kalktılar. Şiirleri ve yaşamı sansürden kurtulamadı. Giderek şiirleri çoğu ellerde bir fantezi olarak okunmaya başlandı.

Öykü Gibi

1994 yılında **Nâzım Hikmet ve Telif Mafyası** adlı bir kitap çıktı. Yazarı **Fedai Erdoğan**, Nazım Hikmet'in eserleriyle ilgili başından geçen olayları acı bir öykü gibi anlatıyor bu kitapta. Olay şöyle:

Fedai Erdoğan, 1993 yılında Bulgaristan'a gittiğinde **Ekber Babayef**'in sansürsüz ve sekiz cilt olarak hazırladığı Sofya baskılı **"Nâzım Hikmet'in Bütün eserleri"** adlı kitabını görüyor. Bu kitaplardan satışını yapmak için azımsanmayacak bir sayıda alıp, yasalara uygun olarak Türkiye'ye getiriyor. Yurt içinde basılanlara oranla daha ucuz olan bu kitabı satmaya kalkışınca, Nâzım Hikmet mafyası önüne dikiliyor.

İşte Erdoğan'ın **"Sansürsüz"** adlı kitabı, çeşitli yöntemlerle bu yasaklama serüvenini belgelere dayandırarak anlatırken, Nâzım Hikmet üzerinden vurgun yapan sermaye çevresiyle, onların bürokrat temsilcilerini ad vererek bir bir açığa çıkarıyor. Ama girişiminde sanatçı desteğini görememiş olmasından yakınıyor.

Görenler ya da edinenler, eksikleri bulunmasına karşın, sansür yapmadan kitabı özenle hazırlayan Ekber Babayef'in hakkını teslim etmekten geri durmadılar..

Ancak bu olayın kültüre ilişkin bir boyutu olsa da, Nâzım Hikmet'in eserleri üzerinden yapılan çıkar çatışmasını da ortaya koyduğu gözden kaçırılmamalı.

Tekeldeki Nâzım

Kendi ülkesinde önce kitapları yasaklanan, sonra ihanetlere uğrayan, şiirleri sansürlenmiş ve

çete eline düşen Nâzım Hikmet'in eserleri, yukarıdaki bölümde **"kimsenin tekelinde değildir"** dememe karşın, şimdi herkesin bildiği bir bankanın tekelinde. Bu durum, Nâzım Hikmet'e ait tüm eserlerin adı geçen bankaya verildiği ve telif ücreti ödenmeden hiçbir şiirinin kullanılmayacağı anlamını taşır. Hiç kuşkusuz bu ülkenin telif yasalarından diğer yazar ve varisleri gibi Nâzım Hikmet'in varisi de yararlanacaktır. Ama komünist olduğunu söyleyen, partili olan ve konumunu açıkça ifade eden şairin, varisinin omzuna koyduğu yükümlülükler de vardır. Bunu görmezden gelen varis, ihanet etmiş olur. Günümüz **TKP**'si de, sanırım bu düşünceye dayanarak kitabını basmıştır Nâzım Hikmet'in.

Kişisel kanıma göre Nâzım Hikmet varisinin telif istemesi de aykırı bir durum değildir. Ama bu istem Nâzım Hikmet şiirinin yazar, okur ve sanat alanındaki dolaşımını engellememesi gerekir. Yayınlama konusunda da durum fazlaca farklı değildir. Eğer şiirleri ders kitaplarına sokulmayan Nâzım Hikmet'in kitaplarını basmak bir onursa, basan kurumun, kitapları depolamanın dışında yapacağı işler de olmalıdır. Çünkü salt kitabı yayınlayıp depolamak, yazarı tutuklamaktan, köreltmekten, okurla ilişkisini kesmekten başka bir anlam taşımaz.

Manzaraya Bakmak ve Görmek

Şimdiye kadar anlata geldiklerimden ve yapmaya çalıştığım saptamalardan Nâzım Hikmet'in ve sanatının savunuculuğuna soyunmuş olmam gibi bir anlam çıkarmamak gerekir. Çünkü, buna ne kimsenin hakkı, ne de dünya ölçeğinde bir şiir ustasının ihtiyacı olabilir. Bu yaklaşımın amacı, Nâzım Hikmet'e **"nasıl ve nereden bakıyoruz"**u açmak içindir.

Aslında Nâzım Hikmet'in adını, kendileri için taşıyanları da fazlaca yadırgamıyorum. Çünkü onlar da kendi sınırları içinde iş-

levlerini yerine getiriyorlar. Ama sanatçıların bakıp gördükleri, sokaktaki insandan farklı olması gerekir. Aksi halde, puslu bir tortu kalır geride.

Kimi ağızlarda şeker tadında, kimi ağızlarda ise kezzap olan Nâzım Hikmet'in şiirlerini tanımak, bir anlamda da ülkenin, hatta dünyanın gerçeklerini görmek, anlayıp içselleştirmek anlamını taşır.

Bu konudaki düşüncelerini **Bedrettin Cömert**, 12 Nisan 1973 tarihinde: **"...Şunu da söylemeden geçemeyeceğim: Nâzım'ın şiirini herkes biliyor, herkes en iyi onu tanıyor. Bana biraz yaş gibi gelir bu görüntü. Aslında bizde en az tanınan, gerçek yönü en az bilinen şiir Nâzım'ın şiiridir. Çünkü bir iki bir şey okuyup, çekiciliğine kapılmayı tanımak sanıyoruz, okuduğumuzun anısıyla yetinip, üstünde durmuyoruz, aklımıza vurmuyoruz. Herhalde ilk temrin, Nâzım Hikmet'i, özellikle İnsan Manzaraları'nı yeniden okumak olsa gerekir,"** diyerek dile getirmiştir.

Ekleme

2001 yılında şair **Maria Konopnicka**'nın anısına düzenlenen bir etkinliğe katılmak üzere Polonya'ya gitmiştim, orada anlattılar: İlkokul öğrencileri okuyup yazmaya başladığı zaman, ellerine Maria Konopnicka'nın şiirinden bir dize yazılı olan su bardağı veriyorlarmış onlara. Süreç içinde, büyüyen çocuklar, şiirleri, kitapları, heykelleri, müzesi ve araştırma merkezi yoluyla daha yakından tanıyıp içselleştiriyorlarmış şairi.

Bir de memleketimizdeki şairin, şiirin durumuna baktım. Sonrası, herkesin ezberinde olan gerçekler.

Düşündüm durdum: Biz insanlar, özellikle de sanatçılar, birbirinin doğup yaşamasına engel olmayan; adını, kokusunu, güzelliğini duyurmak için birbirlerini ezecek, yok sayarak yükselmeye çalışmayan kır çiçeklerinden örnek mi almalıyız!..